

การสร้างสรรค์พื้นที่เว้นว่างในงานสถาปัตยกรรมภูมิสังฆคณะ 8 วัดกลางวรวิหาร จ.สมุทรปราการ
(Spatial Organization of the Buddhist Monks' Quarters at Wat Klangvoravihan, Samutprakan province)

รองศาสตราจารย์ วัชรีย์ วัชรสินธุ์ และคณะทำงาน
ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

บทคัดย่อ

“การสร้างสรรค์พื้นที่เว้นว่างในงานสถาปัตยกรรมภูมิสังฆคณะ 8 วัดกลางวรวิหาร อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรปราการ” ฉบับนี้เป็นการศึกษาต่อยอดจากงานวิจัย 2 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “สถาปัตยกรรมภูมิสังฆคณะ 8 วัดกลางวรวิหาร อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ” ซึ่งได้พบระเบียบวิธีในการสร้างสรรค์พื้นที่เว้นว่างอันเนื่องมาจากพระวินัยบัญญัติ และงานวิจัยเรื่อง “สถาปัตยกรรมอุโบสถ (ในสายสกุลช่างอยุธยา)” ซึ่งได้พบระเบียบวิธีในการสร้างสรรค์พื้นที่เว้นว่างอันเนื่องมาจากเรขาคณิตสัมพันธ์องค์งามสถาปัตยกรรม

ผลของการศึกษาในครั้งนี้ ได้พบความสมบูรณ์ของกลวิธีในการประพันธ์งานสถาปัตยกรรมภูมิสังฆ ที่เกิดจากความสัมพันธ์ลงตัวของระเบียบวิธีในการสร้างสรรค์พื้นที่เว้นว่างอันเนื่องมาจากพระวินัยบัญญัติ และเรขาคณิตสัมพันธ์องค์งามสถาปัตยกรรม ที่เอื้ออำนวยให้ภูมิสังฆเป็นสถานที่อันควรแก่จริยาวัตรของสงฆ์ ซึ่งมีใช้เพียงเรือนพักอาศัยของบุคคลธรรมดาทั่วไป ควรแก่การเผยแพร่ออกสู่สาธารณะให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสถาปนิกรุ่นใหม่ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้รับรู้และใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์และพัฒนาสถาปัตยกรรมภูมิสังฆให้เหมาะสมกับยุคสมัยได้อย่างยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมภูมิสังฆ, พระวินัย, การจัดพื้นที่เว้นว่าง, เรขาคณิตสัมพันธ์

Abstract

“Spatial Organization in the architecture of monastic residence No. 8, Wat Klang voravihan, Meuang district, Samutprakan province.” This study is a further examination based on my two research papers: “Architecture of Monastic Residence No. 8, Wat Klang voravihan, Meuang district, Samutprakan province” which focuses on the creative method of design in accordance with the Buddha’s code of monastic behavior; and “The Ubosot (ordination hall) architecture of the Ayuthaya school of master builders” which analyzes the method of determining geometrical proportions contributing to architectural aesthetics.

The study discovers the integrity of the architectural design of monastic residence which harmonizes spatial organization according to the regulations and geometrical proportioning of structural elements resulting in graceful edifice felicitous to monk’s routine activities and mental cultivation. Such findings should be disseminated especially among present and future architects so that they are aware of our traditional knowledge which is a sound basis for a suitable and sustainable creativity and development of monastic architecture.

Keyword : The architecture of Buddhist Monastic Residence, Buddha’s code of monastic behavior, Spatial organization, Geometrical proportion

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. บทนำ

วัดกลาง จ.สมุทรปราการ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกุฏิสงฆ์คณะ 8 เดิมชื่อ วัดตะโกทอง เริ่มต้นจากความเลื่อมใสศรัทธาของอุบาสกอุบาสิกา ที่มีต่อวัตรปฏิบัติของภิกษุรูปหนึ่งซึ่งอาศัยเรือเป็นกุฏิ ได้พร้อมใจกันสร้างวัดถวายภิกษุรูปดังกล่าวขึ้น ณ บริเวณชุมชนย่านกลางระหว่างชุมชน วัดในและชุมชนวัดนอก ตามบันทึกในหนังสือตำนานวัดกลางสะท้อนให้เห็นความเก่าแก่ของวัดที่สร้างขึ้นแล้วตั้งแต่อยุธยาตอนปลาย และมีสถานะภาพค่อนข้างดี ตลอดจนความเจริญทางวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม - ภูมิสถาปัตยกรรมของภิกษุผู้เป็นกำลังสำคัญในการ ปฏิสังขรณ์วัด

ลำดับความเป็นมาของวัดโดยสังเขปของวัดมีดังนี้

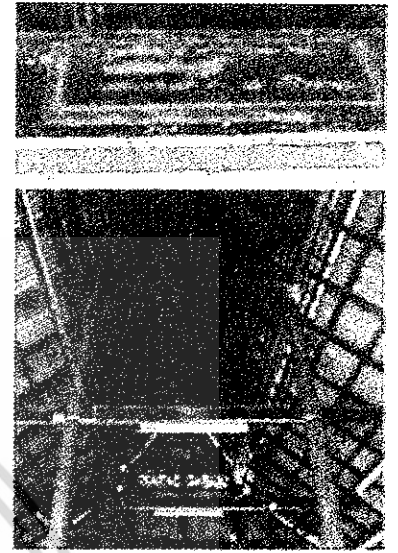
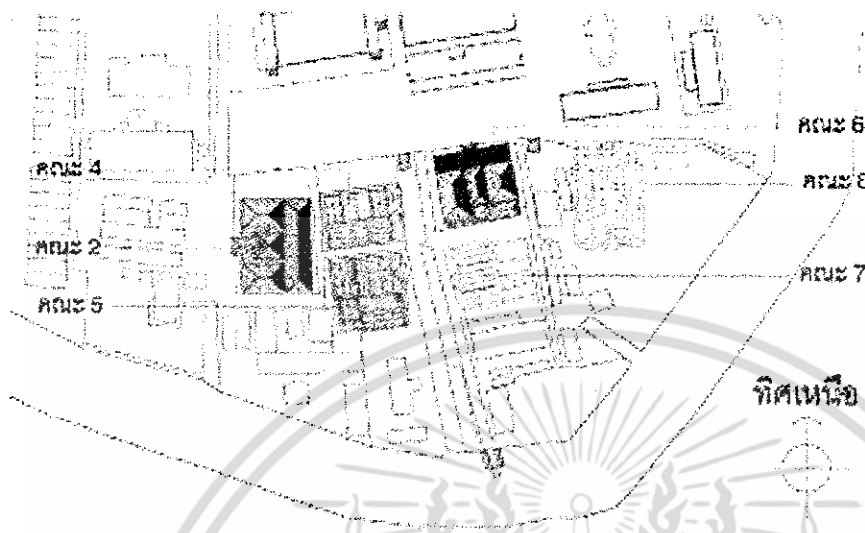
- พ.ศ.2299 เป็นปีที่สร้างวัดเสร็จ
- พ.ศ.2345 พระอาจารย์เส็ง รองเจ้าอาวาสลำดับที่ 3 ในขณะนั้น ได้สร้างกุฏิขึ้นคณะหนึ่ง และได้ก่อเขานักกุฏิปลูกไม้ตัด ตกแต่งไว้อย่างงดงาม ขนาดกรมหลวงเพมาที่เสด็จลงมาส่งเรือสำเภาที่จะไปค้าขายต่างประเทศ พอพระทัย “ต้นมะสังัดัด” ถึงกับปวารณาวาจะช่วยอุดหนุนอิฐหินปูนทรายและเครื่องก่อสร้างทุกอย่างในการปฏิสังขรณ์ อุโบสถที่ชำรุดทรุดโทรมให้กว้างขวางขึ้นแลกับมะสังัดัดคู่งาม
- พ.ศ.2401 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคลงมาพระราชทานผ้าพระกฐินและ การโปรดเกล้าฯให้อาารณาพระครูสุนทรสมุทร (เงิน) เจ้าอาวาสองค์ที่ 6 ขึ้นไปรับบิณฑบาตในพระราชวังและ พระราชทานเงินนิตยภัตร
- พ.ศ.2424 ทำสำรวจพระไตรปิฎกในพระอาราม มีหนังสือบาลีและหนังสือแปลรวมกว่า 800 คัมภีร์
- พ.ศ.2426 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จลงมาตั้ง “โรงเรียนหนังสือไทย”
- พ.ศ.2428 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานพระกฐิน และทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯพระราชทานเพิ่มนิตยภัตรให้แก่ พระครูสุนทรสมุทร (น้อย) เจ้าอาวาสองค์ที่ 7
- พ.ศ.2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระไตรปิฎก
- พ.ศ.2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเข้าประทับในพระอุโบสถ ทอดพระเนตร พระบรมสารีริกธาตุ ที่พระยาสุขุมวิมลจ้าย เจ้าพระยายมราช (บัน สุขุม) ได้อัญเชิญมาจากประเทศอินเดีย
- พ.ศ.2455 สมเด็จพระพันปีหลวงและพระราชเทวี ได้เสด็จมาพระราชทานเงินบำรุงอารามในสมัยนี้ พระอาจารย์จัว ภิกษุ ในอารามนี้เป็นหมอมือชื่อเสียงที่ชาวบ้านนิยมนับถือมาก ทำนุทำยาและรักษาไข้ให้เป็นทาน
- พ.ศ.2457 พระครูสุนทรสมุทร (จ้อย) เจ้าอาวาสองค์ที่ 9 จัดการตั้ง “โรงเรียนนักธรรม”
- พ.ศ.2458 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา วชิรญาณวโรรสเสด็จมาตรวจโรงเรียนนักธรรม
- พ.ศ.2459 วัดกลางเมืองสมุทรปราการได้ยกขึ้นเป็นวัดหลวงชั้นโท

รูปที่ 1. ทัศนียภาพภายนอกของกุฏิสงฆ์คณะ 8 วัดกลางวรวิหาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปฏิสังขรณ์ 8 สร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด มีเพียงจารึกอักษร 4 แห่งสลักลงบนชื่อโครงสร้างหลังคาอาคาร พอที่จะยืนยันอายุการใช้งานมาแล้วไม่ต่ำกว่า 127 ปี จนถึงปัจจุบัน

ลายเส้นที่ 1. ผังบริเวณ แสดงที่ตั้งปฏิสังขรณ์คณะ 8 วัดกลางวรวิหาร รูปที่ 2. จารึกอักษรบนโครงสร้าง

ระเบียบวิธีในการสร้างสรรค์พื้นที่เว้นว่างอันเนื่องมาจากพระวินัยบัญญัติ

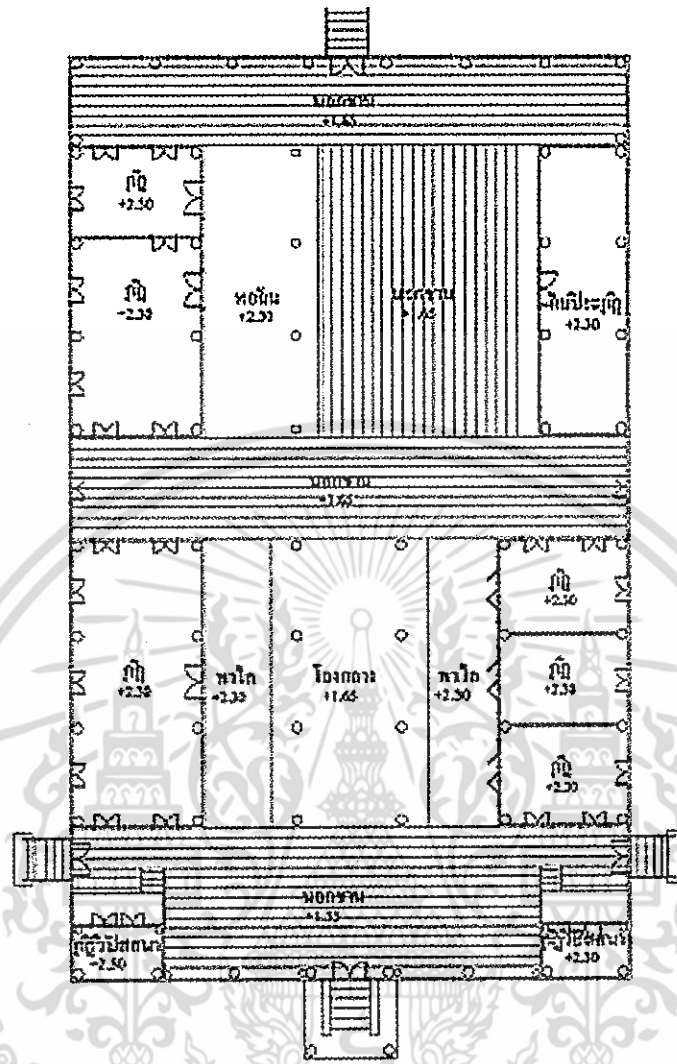
จากงานวิจัยเรื่อง “สถาปัตยกรรมปฏิสังขรณ์คณะ 8 วัดกลางวรวิหาร อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า พระวินัยที่เื้ออำนวยการให้ปฏิสังขรณ์เป็นสถานที่อันควรแก่จริยาวัตรของสงฆ์ เป็นสาระสำคัญที่มีผลให้การจัดพื้นที่เว้นว่างปฏิสังขรณ์แตกต่างไปจากเรือนพักอาศัยของบุคคลโดยทั่วไป ข้อความที่เป็นประโยชน์สำคัญเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการจัดพื้นที่เว้นว่างของสงฆ์ที่นำออกแบบผังสังวร จากหนังสือ “วินัยมุข” ซึ่งเป็นหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี ได้แก่

- เมื่อภิกษุจะให้ทำกุฏิ อันหาเจ้าของมิได้เฉพาะตนเองด้วยอาการขอเอาเอง พึงทำได้ประมาณโดยยาว 12 ศีบ โดยกว้าง 7 ศีบ
- กุฏิที่มีทายกเป็นเจ้าของไม่จำกัดประมาณเพราะไม่ต้องไปรบกวนขอต่อคนมาก
- ภิกษุหนึ่งกลางแจ้งกับหญิงหลายคน หญิงเหล่านั้นคุ้มอาบัติได้
- ห้ามภิกษุหนึ่ง-นอนในที่ลับหูลับตากับหญิงตัวต่อตัว
- ห้ามไม่ให้ภิกษุหนึ่งอาสนะยาวกับหญิงและคามพันทาง แต่จะนั่งกับคนที่มีอาสนะไม่เสมอกันได้
- ถ้าภิกษุจะนั่งในห้องเรียนกับหญิงมากคนต้องมีผู้ชายรู้เดียงสาอยู่หนึ่งคน
- ภิกษุให้พักในที่ที่กำบัง คนแปลกหน้ามาจะได้ไม่พบในเวลาอันหลับ

ระเบียบวิธีในการสร้างสรรค์พื้นที่เว้นว่างอันเนื่องมาจากเรขาคณิตสัมพันธ์องตมสถาปัตยกรรม

จากงานวิจัยเรื่อง “สถาปัตยกรรมอุโบสถ (ในสายสกุลช่างอยุธยา)” พบว่า สายสกุลช่างอยุธยาปลายใช้ระเบียบวิธีในการสร้างความสมดุลองตมในการจัดวางองค์ประกอบผังบริเวณโดยรวมด้วยระบบสมดุลแบบตาราง (grid system) และระเบียบวิธีในการสร้างความสมดุลองตมของรูปทรงอาคารให้สัมพันธ์กันทั้ง 3 มิติ ด้วยการกำหนดสัดส่วนความกว้างยาวของแผนผังตัวอาคารให้มีสัดส่วนเป็นจำนวนนับที่ลงตัวแบบง่าย ๆ ซึ่งเป็นสัดส่วนอันเนื่องมาจากหน่วยตารางที่ใช้ในการจัดวางองค์ประกอบผังบริเวณโดยรวมที่มีความสัมพันธ์องตมกับความสูงอาคารไปพร้อมๆ กับระบบวิศวกรรมโครงสร้าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลายเส้นที่ 2. แสดงผังพื้นเรือนทั้งหมดของกุฏิสงฆ์คณะ 8

กุฏิสงฆ์คณะ 8 เป็นเรือนหมู่ขนาดกลางจัดวางบนพื้นที่ขนาด 16.10 X 29.30 (480 ตร.ม.) ประกอบด้วยเรือนขนาดใหญ่ร้อยละรวม 8 หลัง เรือนยกพื้นสูง ตัวเรือน (เดี่ยวน) ส่วนใหญ่เป็นฝาปะกน มีฝาเพิ่มเพียง 1 เรือน หลังคาทรงจอมแห เดิมมุงกระเบื้องดินเผาปลายแหลม แพนผังโดยรวมเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดสัดส่วนความกว้างต่อความยาวเป็น 3 ต่อ 5 แบ่งออกเป็น 3 ส่วน

ส่วนหน้า ประกอบด้วย ชุมประตู่ทางขึ้นกุฏิ ขานต้อนรับและกุฏิวิปัสสนาคู ตั้งขนานอยู่ที่มุมขานด้านหน้า

ส่วนกลาง ประกอบด้วย เรือนขนาด 3 ห้อง จำนวน 3 หลัง เรือนโถงกลางยกระดับสูงจากขานต้อนรับ ขนานด้วยเรือนสำหรับภิกษุอยู่จำวัดทั้งชายและขวา พื้นพาไลและตัวเรือนยกระดับสูงประมาณ 0.60 ม. จากระดับพื้นโถงกลาง

ส่วนหลัง ประกอบด้วย นอกขานขนานด้วยเรือนชาย-ขวา ทางด้านซ้ายเป็นเรือนขนาด 3 ห้องสำหรับภิกษุอยู่จำวัด 2 รูป ที่พาไลด้านหน้าเรือนทำหลังคาจั่วแบบแปดคลุม พื้นเรือนและพื้นพาไลยกระดับสูงกว่านอกขาน 0.60 ม. ใช้เป็นที่สำหรับภิกษุนั่งฉันภัตตาหาร ทางด้านขวาเป็นกัปปิยะกุฏิ (เรือนเก็บของอันควรแก่สมณะที่จะบริโภค)

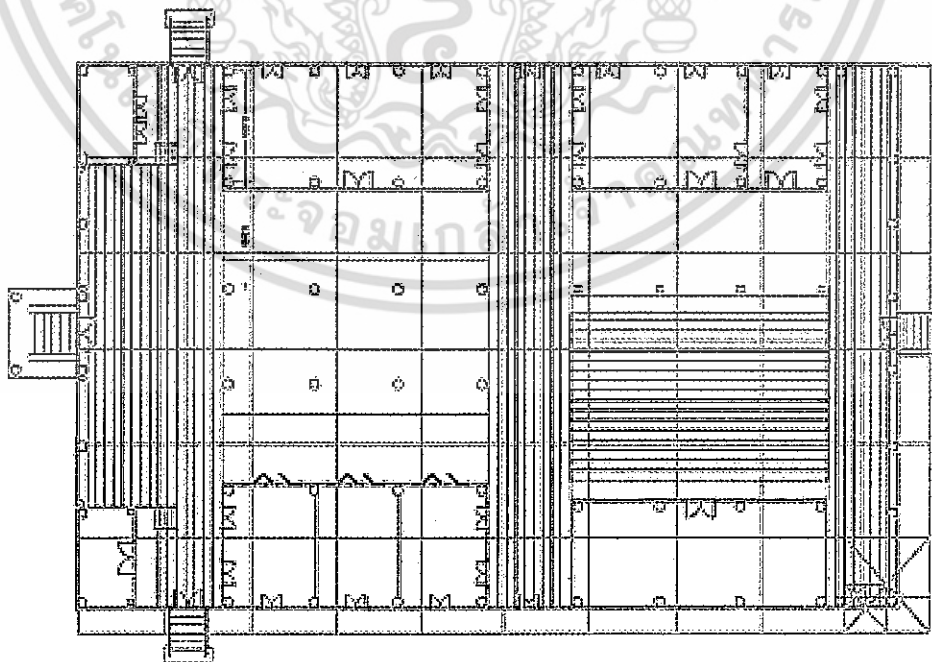
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

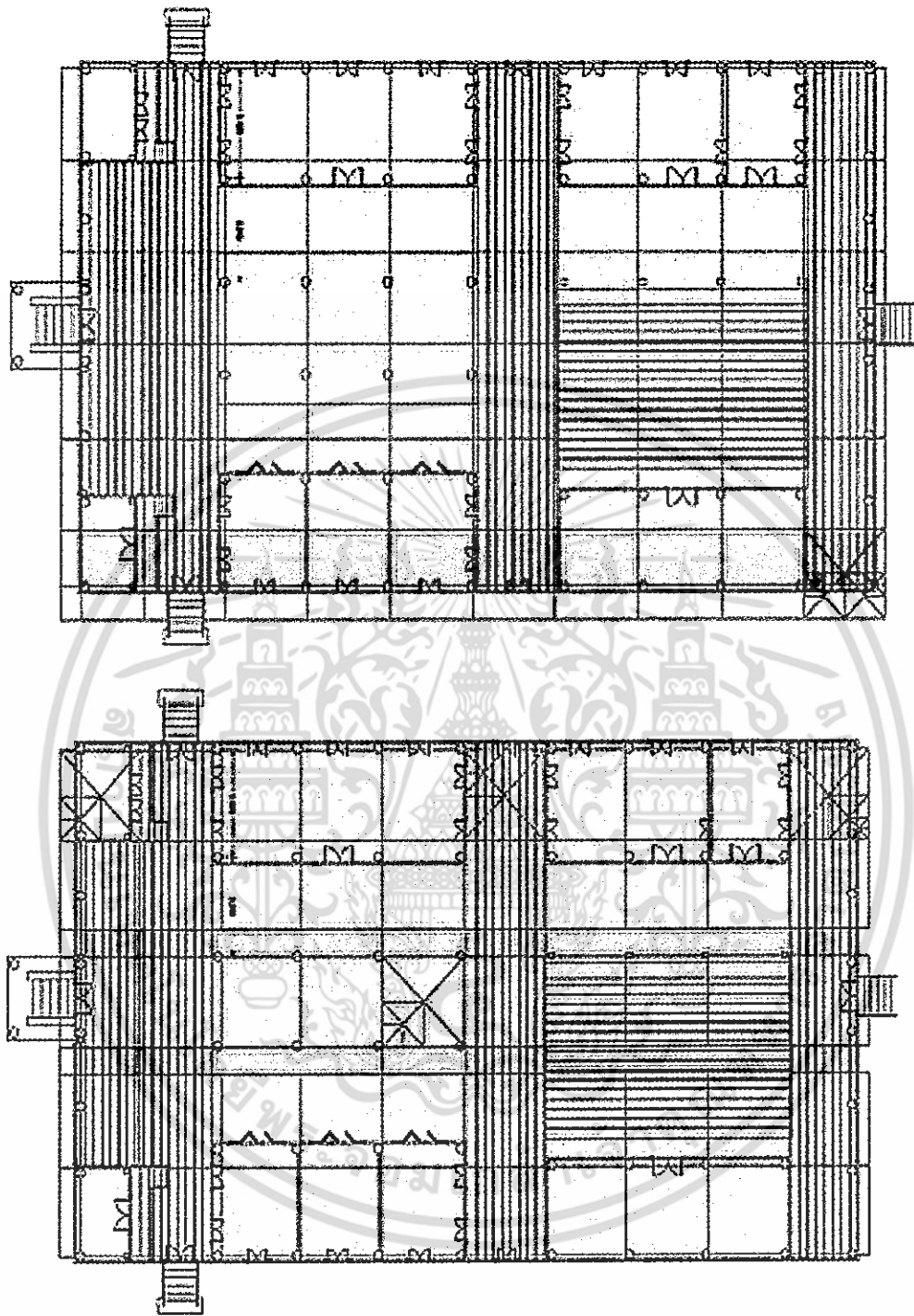
รูปที่ 3. ทักษณภาพภายในของกุฏิสงฆ์คณะ 8 มองจากด้านทางเข้าเรือนไปยังส่วนโดงกลาง

2. วิเคราะห์สัดส่วนสัมพันธ์เชิงดงามในงานออกแบบ

จากประสบการณ์ในวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการจัดพื้นที่เว้นว่างในงานสถาปัตยกรรมอุโบสถ สายสกุลช่างอยุธยาตอนปลายที่ได้พบ ระเบียบวิธีในการสร้างความสมดุลงดงามของรูปทรงอาคารทั้ง 3 มิติ ไปพร้อมๆ กับระบบวิศวกรรมโครงสร้างด้วยระบบเรขาคณิตแบบง่ายๆ ในการจัดวางองค์ประกอบแผนผังแนวราบให้สัมพันธ์ลงตัวกับความสูงอาคารแนวตั้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

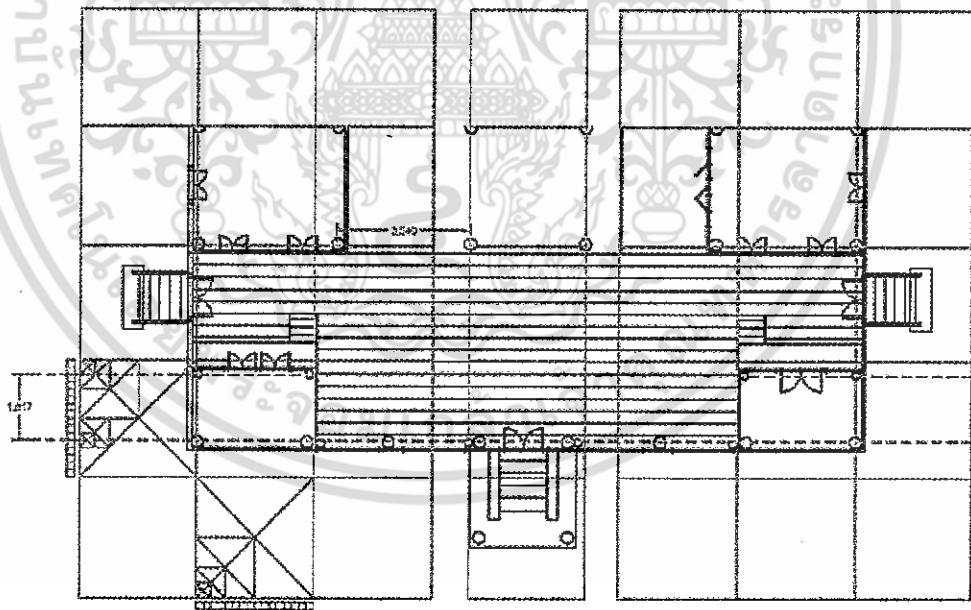
ลายเส้นที่ 3. แสดงขั้นตอนการวางตารางเพื่อหาระบบสมดุลงแบบตาราง

เมื่อนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับแผนผังและรูปตัดของกุฏิสงฆ์คณะ 8 ซึ่งได้จากการรังวัดในภาคสนาม ซึ่งมีขนาดระยะที่วัดได้เป็นตัวเลขทศนิยม ที่มองไม่ออกเลยว่าจะมีความลงตัวอย่างไรในระบบเมตริกที่ใช้กันอยู่ในวงวิชาชีพสถาปัตยกรรมปัจจุบัน ลองผิดลองถูกครั้งแล้วครั้งเล่าด้วยตารางหลายขนาด โดยพยายามให้มีค่าความคลาดเคลื่อนน้อยที่สุดที่พอจะยอมรับได้ ในที่สุดพบว่า มีความเป็นไปได้อย่างมาก ที่นายช่างจะนำเอาระบบสมดุลงแบบตารางมาใช้ในงานออกแบบก่อสร้างกุฏิสงฆ์คณะ 8 ขนาดตารางพื้นฐาน คือ 2.875 ม. x 2.875 ม. ซึ่งมีที่มาจากหน่วยวัดระยะแบบไทย 5 คอก 1 คืบ 6 นิ้ว (12 นิ้วไทย = 1 คืบ = 25 ซม. , 2 คืบ = 1 คอก = 50 ซม.)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

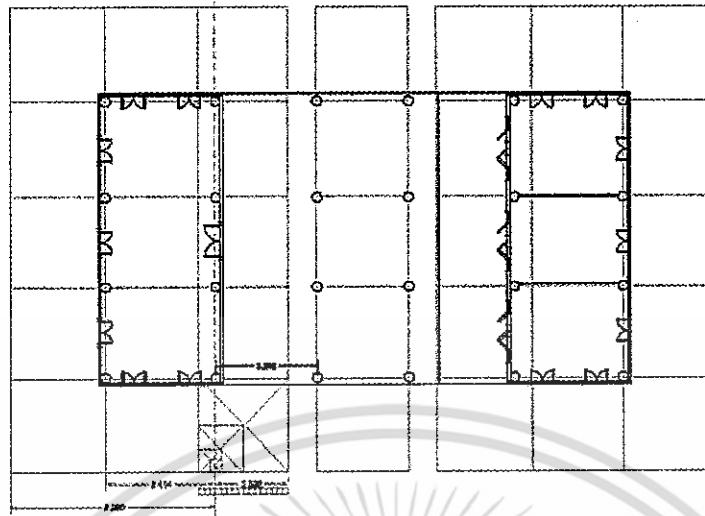
รูปที่ 4. ทักษณภาพภายในของภูมิสงฆ์คณะ 8 มองจากด้านทางเข้าเรือนไปยังส่วนโถงกลาง

ลายเส้นที่ 4. แสดงระบบสมดุลตารางขององค์ประกอบอาคารส่วนหน้า

3. การกำหนดขนาดองค์ประกอบอาคารส่วนหน้า

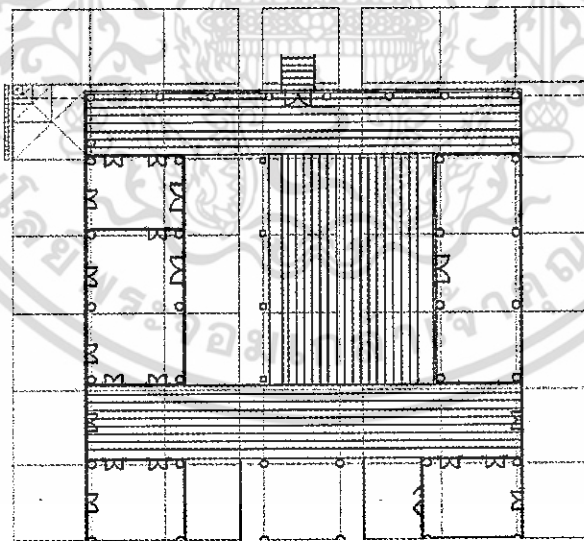
ขนาดความกว้างของภูมิวิสัยสนาที่ได้จากการรังวัดมีขนาด 1.65 ม. และ 2.80 ม. เมื่อใช้ทฤษฎีการแบ่งตารางหลัก 2.875 ม. X 2.875 ม. ออกเป็นส่วนย่อย 16 ส่วนเท่าๆ กัน จึงพบว่าความกว้างและความยาวของตัวเรือนมีที่มาจากระยะ 2.875 ม. - 7/16 (2.875) และ 2.875 ม. ตามลำดับ หรือ 1.617 ม. X 2.875 ม. ซึ่งใกล้เคียงกับขนาดของภูมิตามพระวินัย 7 ศิพ X 12 ศิพ (1.75 ม. X 3.00 ม.) เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลายเส้นที่ 5. แสดงระบบสมดุลงารางขององค์ประกอบอาคารส่วนฟาโล

4. การกำหนดขนาดความกว้างของตัวเรือนและขนาดความกว้างของฟาโล

ขนาดความกว้างของตัวเรือนและความกว้างของฟาโลที่ได้จากการรังวัดมีขนาดเป็น 3.45 ม. และ 2.30 ม. เมื่อใช้ทฤษฎีการแบ่งตารางหลัก 2.875 X 2.875 ม. ออกเป็นส่วนย่อย 16 ส่วนเท่าๆ กัน จึงพบว่าความกว้างของตัวเรือนหลักมีที่มาจากระยะ 2.875ม. + $\frac{3}{16}(2.875)$ หรือ 3.41ม. และความกว้างของฟาโลมีที่มาจาก 2.875 ม. - $\frac{3}{16}(2.875)$ หรือ 2.336 ม. ตามลำดับเมื่อคิดเป็นสัดส่วนง่ายๆ คือ 19 ต่อ 13 = 1.4 ซึ่งน่าจะเป็นสัดส่วนนิยม สัดส่วนดังกล่าวได้เคยศึกษาพบในเรือนสกุลช่างเมืองนนท์ “ศูนย์ข้อมูลชุมชนวัดบางอ้อยช้าง จ.นนทบุรี”

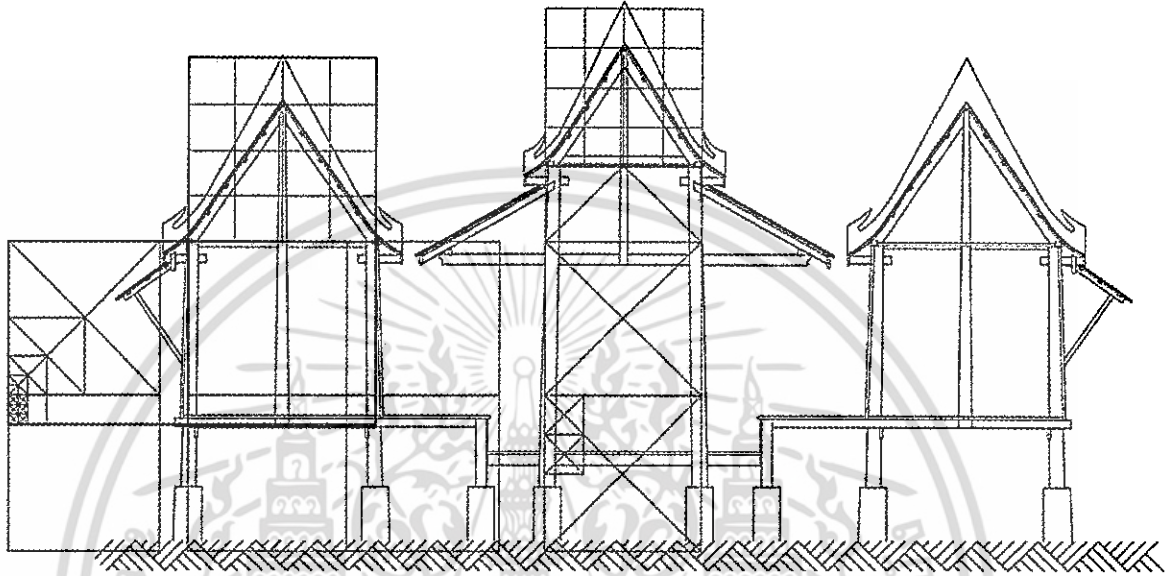

ลายเส้นที่ 6. แสดงระบบสมดุลงารางขององค์ประกอบอาคารส่วนหลัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. การกำหนดความกว้างของชานส่วนหลัง

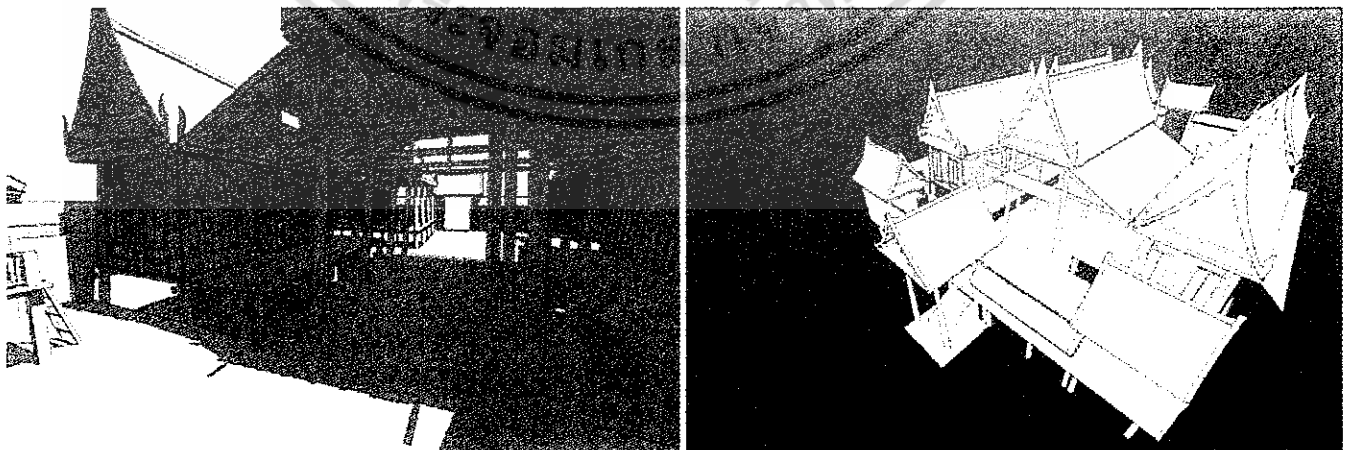
จะเห็นได้ว่าชานส่วนหลังมีความกว้างน้อยกว่าชานส่วนกลาง ซึ่งเป็นความตั้งใจของนายช่างอย่างแน่นอน ที่จะให้ชานส่วนหลังแคบกว่าชานส่วนกลาง และ ชานส่วนหน้า ตามลำดับความนัยสำคัญของพื้นที่ ด้วยระเบียบวิธีการแบ่งส่วนอย่างเคย สัดส่วนความกว้างของชานด้านหลังถูกหักออกไป 3/16 ส่วน สัดส่วนความกว้างของชานด้านหน้า ต่อชานกลาง และ ชานด้านหลัง ที่ตรงตามความพึงพอใจของช่าง คือ 23 : 16 : 13 หรือประมาณ 7 : 5 : 4

ลายเส้นที่ 7. แสดงสัดส่วนสัมพันธ์องดงามของความสูงอาคาร

6. สัดส่วนสัมพันธ์องดงามของความสูงอาคาร

การกำหนดความสูงของเรือนไทยทั้งเดี่ยวล่าง เดี่ยวบน และหน้าจั่ว ควรเป็นเช่นไร เป็นคำถามสำหรับสถาปนิกรุ่นใหม่เสมอ เมื่อได้ทดลองนำขนาดตาราง 2.875 ม. X 2.875 ม. ของแผนผังแนวนอนมาทดสอบกับความสูงของอาคารที่รังวัดมาได้ พบว่ามีความลงตัวซึ่งมีความผิดพลาด ที่เป็นค่ายอมรับได้ของขนาดตารางกับโครงสร้างหลักของอาคารในตำแหน่งสำคัญต่างๆ ได้แก่ คาน ชื่อ แปหัวเสา และอกไก่ ซึ่งพอสรุปได้ว่า ความสูงของเดี่ยวบนมีค่าเท่ากับขนาดความกว้างของอาคาร คือ $(2.875) + [3/16(2.875)]$ ความสูงของหน้าจั่วมีขนาดเท่ากับ $[7/8(2.875)]$ หรือ ที่ภาษาช่างโบราณว่า “หักสี่ทึงหนึ่ง”

ลายเส้นที่ 8. แสดงทัศนียภาพอาคารโดยรวม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7. สรุป

ตัวอาคารที่ปรากฏได้แสดงให้เห็นความมีตัวตนที่มีคุณวิเศษ นอกจากความงดงามของสัดส่วนจากระเบียบเรขาคณิต ที่ลงตัวสัมพันธ์กัน 3 มิติทั้งแนวนอนและแนวตั้ง ที่ก่อให้เกิดพื้นที่เว้าเว้าภายในและรูปลักษณ์ภายนอกอันน่าประทับใจแล้ว ยังแฝงเร้นไว้ด้วยนัยสำคัญของการจัดองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมภายใน ที่เอื้ออำนวยให้ภูมิสงฆ์เป็นสถานที่อันควรแก่จริยวัตรของสงฆ์ ซึ่งแตกต่างไปจากเรือนพักอาศัยของบุคคลโดยทั่วไป นอกจากเป็นผลงานชิ้นครูที่เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์และพัฒนาสถาปัตยกรรมภูมิของวัดรุ่นต่อๆ ไปแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประจักษ์ที่ดีมากสำหรับผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาปนิกสถาปนิกรุ่นใหม่ในปัจจุบันและอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- [1] ตำนานวัดกลางวรวิหาร พิมพ์ครั้งที่ 2. อนุสรณ์งานเปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง. สมุทรปราการ: 2508.
- [2] พระครูสังฆรักษ์ ประเสริฐ ปัญญาภรณ์, ประวัติพระสมุทรเจดีย์ และวัดกลางวรวิหาร อนุสรณ์งานผูกพัทธสีมา พระอุโบสถวัดกลางวรวิหาร 7 กรกฎาคม 2531.
- [3] วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. วินัยมุข (เล่มที่ 1-3) พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529.
- [4] วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. สารานุกรมพระพุทธศาสนา พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2529.
- [5] วิวัฒน์ เตมียพันธ์, รศ. สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า วิทยาเขตเจ้าคุณทหารลาดกระบัง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มปป. : มปป.
- [6] วีชัย วีชรินทร์ “สถาปัตยกรรมภูมิสงฆ์ วัดกลางวรวิหาร อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ” ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2537
- [7] วีชัย วีชรินทร์ “สถาปัตยกรรมอุโบสถ (สกุลช่างอยุธยา)” ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2546 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- [8] สมใจ นิมเล็ก, รศ., อุโบสถสถาปัตยกรรมไทย กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2547.
- [9] อรุวิทย์ เจริญศุภกุล, รศ. การศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ : พลพันธ์การพิมพ์, 2527.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียนและผู้ร่วมเขียน

ชื่อ วิชา วิชาสินธุ์

ประวัติการศึกษา

อนุบาล โรงเรียนสัตย์สงวนวิทยา

ประถม โรงเรียนเฉลิมวิทยาบางเมือง

มศ. 5 โรงเรียนมัธยมสาธิตวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร

ปริญญาตรี สด.บ. สาขาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ปริญญาโท ศศ.ม. สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม วิทยานิพนธ์ (ดีมาก) เรื่อง “สถาปัตยกรรมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ”

ผลงานทางวิจัยที่ทำแล้วเสร็จ

พ.ศ.2525 “โครงการพัฒนาหมู่บ้านข้าง ต.บ้านกระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ ”

พ.ศ.2537 “สถาปัตยกรรมภูมิสงฆ์ วัดกลางวรวิหาร อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ”

พ.ศ.2543 “สถาปัตยกรรมศาลาการเปรียญ ”

พ.ศ.2545 “สถาปัตยกรรมวัดชุมพลนิกายราม ”

พ.ศ.2546 “สถาปัตยกรรมภูมิสงฆ์ ณ วัดที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระประสงค์ทรงสร้างขึ้น เพื่อทำผาติกรรมถวาย พระราชวังเมืองสพบุรี ”

พ.ศ. 2546 “สถาปัตยกรรมอุโบสถ (สกุลช่างอยุธยา)”

พ.ศ. 2547 “สถาปัตยกรรมวิหาร (สกุลช่างอยุธยา)”

พ.ศ. 2548 “สถาปัตยกรรมวิหาร (สกุลช่างสุโขทัย)”

พ.ศ. 2550 “ภูมิปัญญาของคนไทย : ศึกษาจากสถาปัตยกรรมห่อพระไตรปิฎก” (กำลังดำเนินการ)

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน

รองศาสตราจารย์ ระดับ 9

ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ชื่อ นายณัฐพงษ์ รอดเจียม

การศึกษา ปริญญาตรี สด.บ. สาขาสถาปัตยกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน

ผู้ช่วยนักวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อ นายกิตติ ศิริพิทักษ์ชัย
การศึกษา ปริญญาตรี สด.บ. สาขาสถาปัตยกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน
ผู้ช่วยนักวิจัย

ชื่อ นายภาสกร ชวิญคงไกร
การศึกษา นักศึกษาชั้นปีที่5 ปริญญาตรี สาขาสถาปัตยกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน
ผู้ช่วยนักวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้